

K O M U N I S M S

INFORMĀCIJAS KARTĪTE

Lai izprastu 20. gadsimta vēsturi kopumā, svarīgi noskaidrot, kas ir komunisms.

Komunismam līdzīgas idejas (par vienlīdzību starp pilsoņiem un taisnīgu valsts iekārtu) bija radušās jau senos laikos. Tikai 19. gadsimta otrajā pusē komunisma teoriju izveidoja filozofi Kārlis Markss un Frīdrihs Engels. Tās pamatā ir ideja, ka kapitālisms ir pēdējā šķiru sabiedrības stadija un strādnieku revolūcijas rezultātā izveidosies bezšķiru sabiedrība. Komunismā viss īpašums būs kopīgs, visi būs vienlīdzīgi un katrs saņems pēc vajadzībām. Pamatojoties uz šīm idejām, auga strādnieku kustība, ko vadīja sociāldemokrātiskās strādnieku partijas.

1917. gada rudenī Krievijā ar bruņotu valsts apvērsumu pie varas nāca Sociāldemokrātiskās partijas kreisais bloks jeb lielinieki (bolševiki), ko vadīja Ļeņins. Izveidojās Komunistiskās partijas diktatūra (visus valstiskos lēmumus pieņēma partija), ko oficiāli dēvēja par proletariāta (strādnieku šķiras) diktatūru. Šāda iekārta Krievijā un visā Padomju Savienībā pastāvēja līdz 1991. gadam.

1922. gadā komunistiskā Krievija izveidoja Padomju Savienību (PSRS), apvienojot Baltkrieviju, Ukrainu un Aizkaukāza Federāciju (Azerbaidžāna, Armēnija, Gruzija). Tobrīd Krievijas sastāvā bija arī Uzbekija, Turkmēnija, Tadžikija, Kirgizija un Kazahija, kas vēlāk kļuva par atsevišķām PSRS republikām. 1940. gadā PSRS okupēja un anektēja Baltijas valstis (tai skaitā Latviju) un Besarābiju (izveidojot Moldāvijas Padomju Sociālistisko Republiku). 1944. gadā Padomju Savienība pievienoja arī Tuvu (tā kļuva par autonomo republiku Krievijas Federācijas sastāvā).

Padomju Savienība atbalstīja citu valstu komunistiskās partijas un dažādi veicināja komunistisko ideju un režīmu izplatību pasaulē, cerot uz pasaules revolūciju. 20. gadsimtā komunistiskais režīms izveidojās arī Ķīnā, Kambodžā, Mongolijā, Vjetnamā, Ziemeļkorejā, pēc Otrā pasaules kara – Austrumeiropas valstīs (Albānijā, Bulgārijā, Čehoslovākijā, Dienvidslāvijā, Polijā, Rumānijā, Ungārijā, Austrumvācijā – Vācijas Demokrātiskajā Republikā), vairākās Āfrikas valstīs, Nikaragvā un Kubā. 2004. gadā komunistiski režīmi pastāvēja Ķīnā, Kubā, Ziemeļkorejā, Laosā un Vjetnamā.

Komunistiskai valsts iekārtai raksturīgas šādas iezīmes:

- ★ zeme, bankas, ražošanas uzņēmumi un līdzekļi ir valsts īpašumā; režīmam nodibinoties, notiek nacionalizācija (tas ir, valsts vara īpašumus bez atlīdzības atsavina un turpmāk tos izmanto pēc saviem ieskatiem);
- ★ komunistiskā partija – dominējoša vai vienīgā, citas politiskās partijas parasti ir aizliegtas;
- ★ partijas vadītāja personības kults;
- ★ centralizēta plānveida ekonomika. Padomju Savienībā saimniekošana notika, vadoties pēc piecgažu plāniem. Ekonomiskus lēmumus (pat tik maznozīmīgus kā jaunas tortes nosaukums un cena) apstiprināja ministrijās Maskavā;
- ★ agresīva ārpolitika;
- ★ industrializācija, īpaši attīstot smago rūpniecību (rūpniecību, kas ražo izstrādājumus nevis patēriņam, bet pašai ražošanai);

- ★ nepastāv pulcēšanās, streiku, vārda, pārvietošanās u. c. brīvības;
- ★ cenzūra;
- ★ citādi domājošo vajāšana, politiskas prāvas;
- ★ nedemokrātiskas vēlēšanas, ko drīzāk var dēvēt par balsošanu (vēlētājiem nav izvēles, ir jābalso par vienu kandidātu, turklāt vēlēšanu rezultāti bieži ir falsificēti);
- ★ dažkārt (tai skaitā Padomju Savienībā) – lauksaimniecības kolektivizācija.

Tā visa īstenošanai izmantoja nežēlīgu teroru, kas Padomju Savienībā un Ķīnā ilga vairākas desmitgades. Tādējādi sabiedrība bija tā iebaidīta, ka iekārta varēja pastāvēt arī bez atklāta terora. Partija valsts iedzīvotājus kontrolēja un vadīja ar administratīvi represīviem piespiedu līdzekļiem (stingru cenzūru, citādi domājošo izraidīšanu u. c.).

Uzskata, ka komunistisko režīmu dēļ – to terora un politikas radīta bada dēļ – pasaulē bojā gājuši 85–100 miljoni cilvēku.

"Melnā komunisma grāmata"* publicējusi šādu komunisma upuru statistiku:

Padomju Savienībā	20 miljoni mirušu
Ķīnā	65 miljoni mirušu
Vjetnamā	1 miljons mirušu
Ziemeļkorejā	2 miljoni mirušu
Kambodžā	2 miljoni mirušu
Austrumeiropā	1 miljons mirušu
Latīņamerikā	150 000 mirušu
Āfrikā	1,7 miljoni mirušu
Afganistānā	1,5 miljoni mirušu
Citviet, kur komunisti nav bijuši pie varas,	10 000 mirušu

* *The Black Book of Communism: crimes, terror, repression.* / S. Courtois et al. – Cambridge et al.: Harvard University Press. – 1999. p. 4.

Galvenie komunisma simboli Padomju Savienībā

Sarkanā krāsa, sarkanais karogs. Simbolizē darba-jaužu asinis, kas izlietas cīņā pret kapitālismu.

Piecstaru zvaigzne. Sens simbols, ko Padomju Savienībā lietoja un skaid-roja kā piecu pasaules kontinentu vienotību.

Sirpis un āmurs. Simbolizē strādnieku un zemnieku savienību.

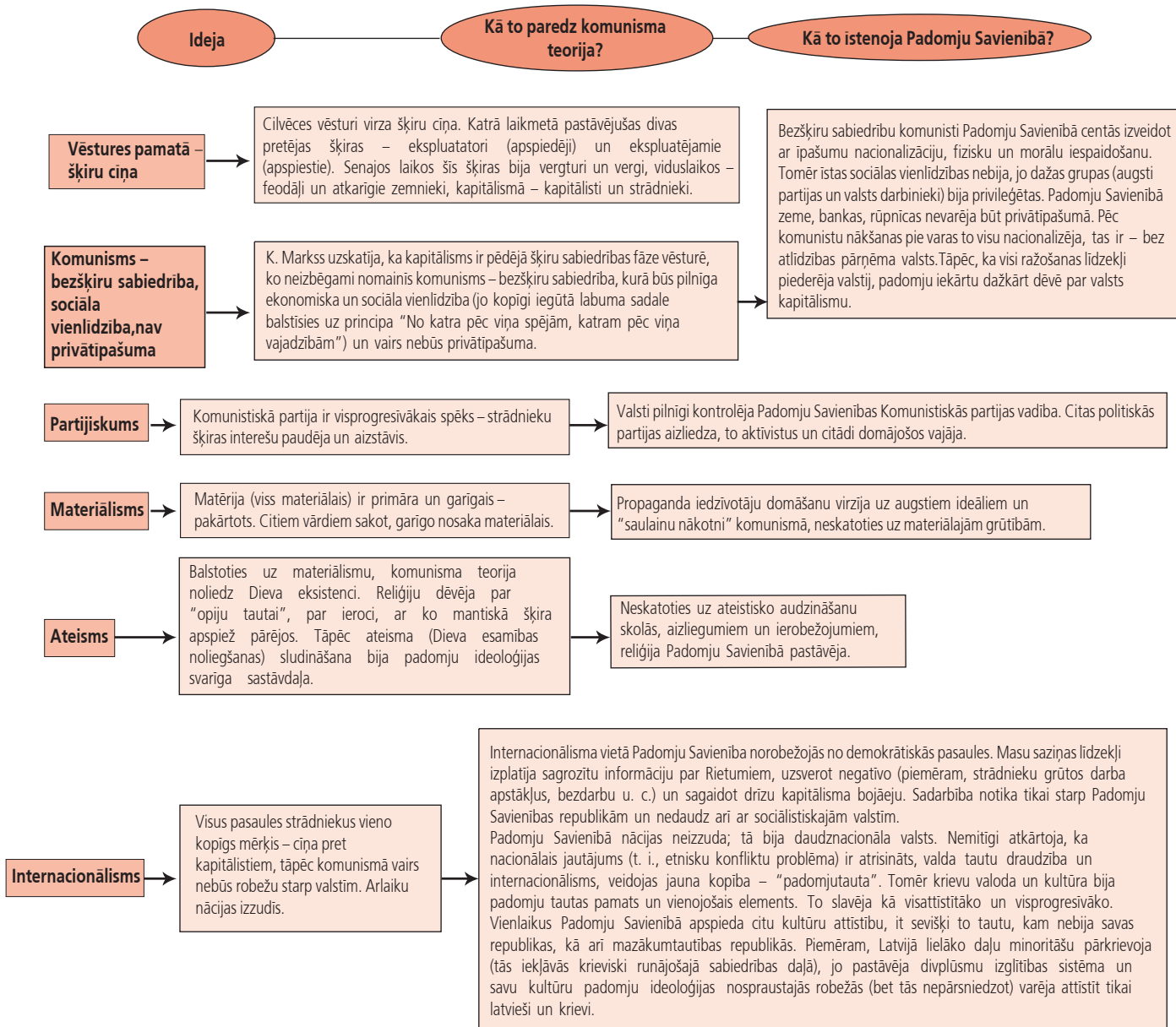
Turpinājums lapas otrajā pusē

K O M U N I S M S

INFORMĀCIJAS KARTĪTE

Komunistiskā ideoloģija Padomju Savienībā

Padomju Savienības iekārta balstījās uz Kārļa Marksa, Frīdriha Engelsa un Ļeņina idejām par komunismu. Valsts ar propagandas palīdzību Padomju Savienībā centās padarīt šīs idejas par katra cilvēka dzīves sastāvdaļu.

KOMUNISMS

DARBS

UZDEVUMU KARTĪTE

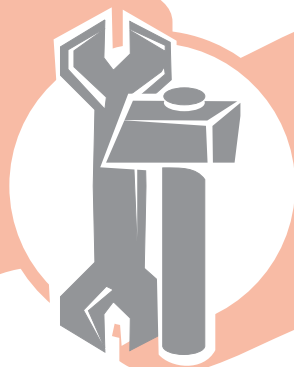
Iepazīstieties ar informācijas un avotu kartītēm! Atbildiet uz šādiem jautājumiem:

- ★ Kuras no komunisma idejām minētas grāmatas “Komunisms un darbs” fragmentos?
- ★ Spriežot pēc grāmatas “Komunisms un darbs” fragmentiem, kā Padomju Savienībā realitāte atšķīrās no komunisma idejām?
- ★ Kādas ar darbu saistītas problēmas attēlotas karikatūrās? Kāpēc tās radās?

Apkopojot savas atbildes, sagatavojiet televīzijas reportāžu par darbu Padomju Savienībā un komunistisko ideoloģiju kopumā. Neaizmirstiet izdomāt atbilstošu reportāžas nosaukumu!

**Prezentācijas ilgums – ne vairāk kā 5 minūtes.
Prezentācijā jāpiedalās visiem grupas dalībniekiem.**

Pēc prezentācijām – individuāls rakstisks pārbaudījums par komunistisko ideoloģiju Padomju Savienībā.

AVOTU KARTĪTE

Kāds būs komunistiskās rītdienas cilvēks? Daudz ko par viņu vēl nezinām, jo kas gan var sīki jo sīki paredzēt, kāds būs cilvēks, kas izaudzis sabiedrībā, kur zudušas rūpes par personisko izpeļņu, kur nevienam un ne par ko nebūs jāmaksā un nauda glabāsies muzeju vitrīnās zem stikla. [..] Un, lai cik grūti arī šobrīd uzminēt viņa gaumi, paražas un vajadzības, mēs noteikti zinām – tas būs darba cilvēks!

[..] Komunisms nav laisko zeme, bet darba valstība! [..]

Šodien mēs jau atrodamies uz komunisma sliekšņa. Padomju zeme uzsākusi komunistiskās sabiedrības celtniecību. Šajā laikposmā ir jārada visi materiālie un garīgie priekšnoteikumi, lai realizētu pāreju no [pašreizējās] komunisma pirmās fāzes [sociālisma] uz otro [komunismu]. Radīt komunisma materiāli tehnisko bāzi un audzināt jauno cilvēku, kam darbs kļūs par pirmo dzīves vajadzību, tādi ir divi galvenie komunistiskās sabiedrības celtniecības uzdevumi. [..]

Kādas tad ir darba iezīmes sociālismā?

Vispirms tas ir darbs, kas brīvs no ekspluatācijas, tātad darbs savā labā, sabiedrības labā. Padomju zemē jau sen vairs nav to, kas noniecināja un padarīja nevērtīgu strādnieku un zemnieku darbu. Komunistiskās partijas vadībā Padomju Savienības strādnieki un zemnieki gāza ekspluatatoru varu, likvidēja visas ekspluatatoru šķiras – muižniekus, kapitālistus, kulakus. Tādējādi no mūsu zemes virsas noslaucīti visi tie sabiedrības slāņi, kas pārtiek no ekspluatācijas un citu darba.

Visai tautai tika pasludināts, ka darbs ir visas sabiedrības pienākums. Šis pienākums ir izteikts sociālisma principā: "Kas nestrādā, tam nebūs ēst." Sociālistiskā sabiedrībā darbs ir katra darba spējīga pilsoņa pienākums. [..]

Sociālistiskais darbs ir kolektīva organizēts darbs, kas balstās uz ražošanas līdzekļu sabiedriskā īpašuma. [..]

Arī komunismā kopīgais darbs būs katra darba spējīga sabiedrības locekļa sabiedriska pienākums, taču šo pienākumu pildīs bez piespiešanas, brīvprātīgi, jo šis pienākums pilnīgi saskanēs ar katra darbinieka iekšējo vajadzību.

[Glezermanis G. Komunisms un darbs. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1961. – 3.–12. lpp.]

AVOTU KARTĪTE

[Dadzis 1990. – R.: Avots, 1989. – 93. lpp.]

[Dadzis 1990. – R.: Avots, 1989. – 249. lpp.]

[Dadzis 1990. – R.: Avots, 1989. – 64. lpp.]

[Latviešu padomju karikatūra. – R.: Liesma, 1985. – 72. lpp.]

AVOTU KARTĪTE

– Tā laipa jālabo jums, jo mūsu kolhozā trūkst darbaroku!
 – Mums trūkst vēl vairāk!
 [Latviešu padomju karikatūra. – R.: Liesma, 1985. – 168. lpp.]

– Sešas reizes esmu jau mērijis, taču darba laiks cauri...
 [Latviešu padomju karikatūra. – R.: Liesma, 1985. – 148. lpp.]

– Kā mēs varam pieņemt šādu dzīvokli, ja apmetums jau nodrupis?
 – Bet kāpēc jūs neatnācāt agrāk?
 [Latviešu padomju karikatūra. – R.: Liesma, 1985. – 49. lpp.]

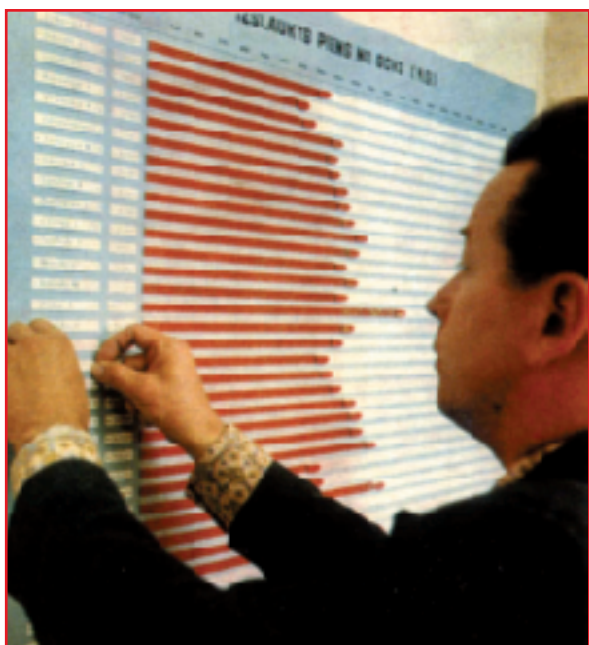
KOMUNISMS

DARBS

AVOTU KARTĪTE

Sociālistiskās sacensības* rezultātu rādītājs Zaļenieku sovhoztehnikumā

[Uzskatāmā aģitācija. – Rīga: Liesma, 1975. – 6. attēls]

Sociālistiskās sacensības* rezultātu rādītājs Ogres trikotāžas kombinātā

[Uzskatāmā aģitācija. – Rīga: Liesma, 1975. – 2. attēls]

* Plānveida saimniecībā ir svarīgi izpildīt un pārpildīt noteiktos plānus, bet ražojuma kvalitāte un jēga nebija tik svarīga. Ļeņins uzskatīja, ka plānu izpildi veicinās individu un uzņēmumu sacensība. To sāka ieviest valsts mērogā un dēvēja par sociālistisko sacensību. Sacensības uzvarētājus plaši slavēja.

KOMUNISMS

IZGLĪTĪBA

UZDEVUMU KARTĪTE

Iepazīstieties ar informācijas un avotu kartītēm! Atbildiet uz šādiem jautājumiem:

- ★ Kādas komunistisma idejas minētas teksta fragmentos par izglītību?
- ★ Kāda loma izglītībā bija humanitārajiem mācību priekšmetiem? Kāda – eksaktajiem?
- ★ Kādi bija izglītības mērķi Padomju Savienībā? Kā tie, jūsuprāt, atšķiras no izglītības mērķiem mūsdienu Latvijā? Kādas būtiskas atšķirības vēl konstatējamas izglītības jomā?
- ★ Par kādām izglītības iezīmēm liecina vizuālie avoti?

Apkopojot savas atbildes, sarīkojiet diskusiju, salīdzinot izglītību Padomju Savienībā un mūsdienu Latvijā. Diskusijā piedalās diskusijas vadītājs un dažādu uzskatu pautēji: gan cilvēki, kuri padomju izglītības sistēmu vērtē pozitīvi, gan tādi, kuri to vērtē kritiski. Noslēgumā nepieciešams pausto ideju kopsavilkums.

**Prezentācijas ilgums – ne vairāk kā 5 minūtes.
Prezentācijā jāpiedalās visiem grupas dalībniekiem.**

Pēc prezentācijām – individuāls rakstisks pārbaudījums par komunistisko ideoloģiju Padomju Savienībā.

KOMUNISMS

IZGLĪTĪBA

AVOTU KARTĪTE

Padomju skolas galvenais mērķis ir sagatavot vispusīgi attīstītus cilvēkus, komunistiskās sabiedrības aktīvus un apzinīgus cēlājus.

Padomju skola gatavo topošo paaudzi dzīvei, darbam un cīņai par komunismu. Tā apbruņo savus audzēkņus ar dziļām un daudzpusīgām zināšanām, audzina viņus komunistiskās morāles garā.

[Boldirevs N. Komunistiskās morāles audzināšana skolēnos. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1954. – 3. lpp.]

Lai dziļi pārlicinātu jauniešus par komunistisko ideju un uzskatu taisnīgumu, par to, ka tās ir pārākas par buržuāzisko ideoloģiju, jāceļ visu priekšmetu mācīšanas idejiskais līmenis, ciešāk jāsavieno mācību vielas izklāsts ar komunistiskās celtniecības uzdevumiem. Cīņa par zinātnisku, materiālistisku pasaules uzskatu un komunistisku pārlicību ir vienādā mērā kā humanitāro, tā dabaszinātnisko disciplīnu uzdevums. Katrai no tām ir milzīga nozīme, veidojot jaunatnei marksistiski Ņeņinisko pasaules uzskatu. Fizika, ķīmija, astronomija, bioloģija un citas dabas zinātņu nozares materiālistiski izskaidro parādības un rada svarīgus priekšnoteikumus, lai veidotu skolēnos dialektiski materiālistisko pasaules uzskatu, māca cīnīties ar pagātnes paliekām, it īpaši ar reliģiju.

[..] Humanitāro zinātņu, tai skaitā arī PSRS vēstures studēšana palīdz skolēniem izprast darbaļaužu revolucionārās cīņas par savu atbrīvošanu gaitu un nozīmi, Komunistiskās partijas un strādnieku šķiras varonīgo cīņu, sociālisma un komunisma celtniecības milzīgo vērienu mūsu zemē [Padomju Savienībā]. Vēsturisko zināšanu pamati sekmē skolēnu audzināšanu proletāriskā internacionālisma un padomju patriotisma garā, sekmē komunistiskā pasaules uzskata veidošanu. Vēstures mācīšanai ir liela nozīme skolēnu audzināšanā, jo viņi nav izgājuši to dzīves skolu, kas bija lemta vecākajām paaudzēm. Sabiedrisko zinātņu studēšana dod iespēju atklāt sociālisma milzīgo pārākumu pār kapitalismu. Tas ir svarīgs posms komunistiskajā pasaules uzskatā, kas dod jauniešiem pārlicību par mūsu dižā darba uzvaru. [..]

Būtu kļūdaini domāt, ka skolēnu idejiski politisko audzināšanu var ierobežot tikai ar sabiedriski politiskā cikla priekšmetu mācīšanu. Dziļam komunistiskam idejiskumam jābūt visā skolas dzīvē, visu priekšmetu mācīšanā, visā audzināšanas darbā, klases audzinātāju, komjaunatnes un pionieru organizāciju darbā.

[Komunistiskās audzināšana pamati. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1961. – 41.–43. lpp.]

KOMUNISMS

IZGLĪTĪBA

AVOTU KARTĪTE

Pionieru istaba Rīgas 50. vidusskolā

[Uzskatāmā aģitācija. – Rīga: Liesma, 1975. – 21., 22. att.]

AVOTU KARTĪTE

Vēstures mācību grāmatas vāks
[tajā svarīgākie PSRS vēstures notikumi]

1654. gads
(17. gs.)

Ukrainas atkalapvienošanās ar Krieviju

1709. gads
18. gs.

Poltavas kauja

1773.–1775. gads
(18. gs.)

Zemnieku karš Pugačova vadībā

1812. gads
(19. gs.)

Tēvijas karš

1825. gads
(19. gs.)

Dekabristu sacelšanās

[Golubeva T., Helleršteins L. PSRS vēstures stāsti 4. klasei. – Rīga: Zvaigzne, 1985.]

AVOTU KARTĪTE

Priekšnesuma apraksts

PIECSTŪRAINĀ ZVAIGZNE

Vingrojums

Pedalās 6 zēni un 5 meitenes.

Visi dalībnieki pionieru tērpos. Katrai meitenei rokā 1,5 m gara, sarkana lenta. Zēniem, izņemot pirmo, labajā rokā sarkans karodziņš. Pirmajam zēnam labajā rokā no saplākšņa vai bieza kartona pagatavots apzeltīts sirpis un veseris (1. zīm.).

Dalībnieki nostājas uz skatuves šādā kārtībā: meitenes kolonā pie kreisajām kulisēm, turot sev priekšā elkoņos saliektās rokās lentas galus (elkoņu augstumā); zēni kolonā pie labajām kulisēm, turot priekšā nedaudz paceltā labajā rokā karodziņus. Kolonas priekšgalā zēns ar sirpi un veseri, turot to tāpat nedaudz paceltā labajā rokā. Visi bērni ar seju pret skatītājiem.

Mūzikas ievada laikā atver priekškaru.

Zēns ar sirpi un veseri marša solī iet apkārt skatuvei un iznāk no skatuves dibenplāna centrā, soļojot uz vietas līdz mūzikas I daļas beigām (2. zīm.).

Meitenes ar lentām tecinus skrien apkārt skatuvei un novietojas ciešā aplīti ap sirpi un veseri ar seju pret to (3. zīm.).

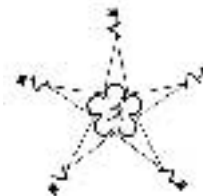
Pagriežas ar muguru pret centru, saskaras rokām ar blakus stāvošām meitenēm. Rokas elkoņos saliektas (elkoņa augstumā), lenta nokarājas.

Zēni, turot karodziņus nedaudz paceltā labajā rokā un enerģiski soļojot, iet apkārt skatuvei. Katrs pieiet pie sava pāra meitenes un apstājas stieptas rokas attālumā no tās (4. zīm.).

Zēni saņem ar kreiso roku lentu vidū un stiepj to pie sevis (izveido asu leņķi).

Pagriežas pa labi un atiet divus soļus sānis pa labi. Labo roku ar karodziņu izstiepj sānis; karodziņš vertikāli. Izveido piecstūrainu zvaigzni (5. zīm.).

Zēns apļa centrā paceļ augšup sirpi un veseri un saka: "Ceļam vēl stiprāku Dzimteni savu, Zvaigznes virs Kremļa tik spoži mums mirdz, – Visi: – Ļeņinam slava, Staļinam slava, Oktobra valstij lai slava!"

Zēns nolaiž sirpi un veseri sākuma stāvoklī. Citi zēni atlaiž lentu, turot karodziņus sākuma stāvoklī.

No centra iznāk zēns ar sirpi un veseri, aiz viņa cits pēc cita soļo pārējie (6. zīm.).

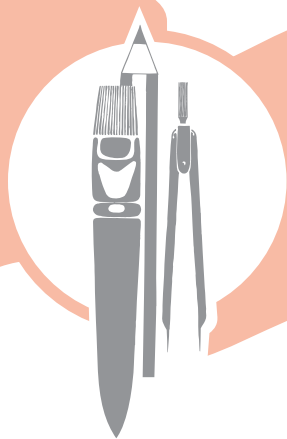
Ceturtais un piektais zēns gaida, kamēr trešais iznāk skatuves priekšplānā un pievienojas tam.

Meitenes tajā pašā laikā pagriežas pa labi un seko zēniem. Visi iet apkārt skatuvei, nokāpj no tās un pievienojas skatītājiem (vai noiet aizkulisēs).

Piezīme: pirmā zēna vietā var nostādīt zēnu un meiteni, kas tēlo kolhoznieci un strādnieku. Viņi kopīgi nes sirpi un veseri. Šim nolūkam skatuves centrā novieto paaugstinājumu.

[Bērnu riti. / Sak. J. Baltere un A. Blumfelde. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1952. – 11.–13. lpp.]

KOMUNISMS

MĀKSLA

UZDEVUMU KARTĪTE

Iepazīstieties ar informācijas un avotu kartītēm! Atbildiet uz šādiem jautājumiem:

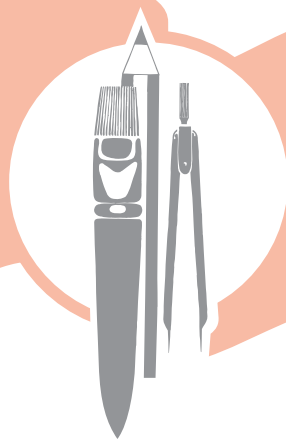
- ★ Kuras komunisma idejas Padomju Savienībā mākslai bija jāatspoguļo? Kuras no šīm idejām ir atrodamas mākslas darbu paraugos?
- ★ Kādam nolūkam Padomju Savienībā kalpoja māksla?

Apkopojot savas atbildes, sagatavojiet prezentāciju īsfilmai par padomju mākslu. Tajā iekļaujiet vismaz divus jūsu pašu darinātus mākslas darbus (dzejoli, skulptūru, gleznu vai ko citu), kuros izpaužas komunisma idejas.

**Prezentācijas ilgums – ne vairāk kā 5 minūtes.
Prezentācijā jāpiedalās visiem grupas dalībniekiem.**

Pēc prezentācijām – individuāls rakstisks pārbaudījums par komunistisko ideoloģiju Padomju Savienībā.

KOMUNISMS

MĀKSĻA

AVOTU KARTĪTE

[Komunistiskās] partijas politika sociālistiskās kultūras attīstības jautājumos vienmēr balstījusies un joprojām balstīsies uz ļeņinskajiem partijiskuma un tautiskuma principiem. [..]

Mūsu mākslai tā ir liela laime, ka partija, kas pauž tautas pamatintereses un visā savā darbībā balstās uz visprogresīvāko pasaules uzskatu, noteic mākslinieciskās jaunrades uzdevumus un virzienu. [..]

Literatūra un māksla ir varens ierocis, vissvarīgākais komunistiskās audzināšanas līdzeklis. Tam vienmēr jābūt gatavībā, pareizi notēmētam un asi nosmailinātam un jādabojas nevainojami. Mūsu māksla ir aicināta iedvesmot tautu komunisma celtniecībai, šaustīt trūkumus mūsu darbā, atbalstīt mūsu draugus un nekļūdīgi dragāt komunisma ienaidniekus.

Dedzīga cīņa par vishumānākās un taisnīgākās iekārtas – komunisma – uzvaru zemes virsū ir mūsdienu literatūras un mākslas galvenais uzdevums.

Partija ir par vīrišķīgu, varonīgu un patiesu mākslu, kam sveša visādu veidu samākslotība: kā salkanība un izskaistinājumi, tā arī neremdināmas skumjas, grūtsirdība un pesimisms. Vispirms jāredz viss jaunais, pozitīvais mūsu dzīvē, lai aizrautu cilvēkus, iedvesmotu viņus.

Kas tad noteiks un novērtēs daiļdarbu pozitīvās īpašības un trūkumus? Partija un tauta.

[Iļičovs L. *Māksla pieder tautai.* – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1963. – 5., 25., 27., 42., 49. lpp.]

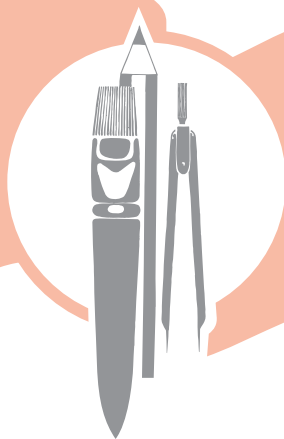
No Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas apsveikuma II mākslinieku kongresam

Vadot lielo visas tautas cīņu par komunismu, partija pastāvīgi rūpējas par visu savu idejisko ieroču veidu kaujas gatavību, tajā skaitā arī par tik svarīgu komunistiskās audzināšanas līdzekli kā tēlotāja māksla. [..]

Mūsu partija atklāti un nesamierināmi uzstājas un uzstāsies pret formālismu, pret abstrakcionistiskiem izkropļojumiem tēlotājā mākslā, pret naturālismu, pelēcīgiem, primitīviem, salkaniem un negatīviem darbiem, kas ir kropli pēc satura un nevarīgi pēc formas. [..]

Māksliniekus gaida liels darbs rūpniecības un sadzīves estētikas jomās, mūsu pilsētu, ciematu un dzīvojamo telpu iekārtošanā. Padomju cilvēku sadzīvē katru dienu jāienāk īstam skaistumam, jāapgāro darbs, jāpadara mūsu dzīve vēl priecīgāka.

[Pravda. – 1963. – 11. apr.]

AVOTU KARTĪTE

Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes Mākslas lietu pārvaldes norādījumi par tēmām, kas jāatspoguļo mākslas darbos

[dokumenta fragmenti]

1944. gada novembrī – decembrī

Tematiskais plāns un paraugtēmu saraksts

I. Sarkanās armijas sadzīves un cīņas ainas.

Sarkanarmiešu komandieru un politdarbinieku varoņdarbi cīņās pie Maskavas, virzoties uz rietumiem un Latvijas teritoriju.

"Pirms uzbrukuma", "Uzbrukums apdzīvotai vietai", "Uzņemšana partijā pēc cīņas", "Snaiperis darbā", "Mēles notveršana", "Gvardes karoga pasniegšana", "Izlūkos", "Politinformācija", "Tanku desants", "Gaisa desants", "Sanitāri cīņas laukā", "Aktieri frontē" utt.

No rezerves pulka sadzīves.

"Ceļšanās no rīta" (spirtgs rīta noskaņojums), "Mācībās" (saulaina diena vasarā jeb rudenī lietū un dubļos, enerģija un spars), "Politmācībā" (koncentrēta uzmanība), "Atpūtā" (vakara spēles, jautriba), "Pašdarbnieki uzstājas", "Aktieri atbraukuši", "Aiziešana uz fronti" utt.

II. Partizānu cīņa ar okupantiem.

"Partizānu štābā", "Pie partizāniem mežā", "Partizāni izlūkos", "Sakarnieki", "Apspiedēja tiesāšana", "Nodevēja tiesāšana", "Jaunieši - partizāni", "Partizānu portreti" utt.

III. Latviešu sadzīves un darbības ainas evakuācijā.

[..] "Komjauniete traktoriste", "Donore", "Bērnamā", [..] "Talka kolhozā" utt.

IV. No latviešu tautas vēstures.

V. Okupācijas laiks.

"Jaunā kārtība uz laukiem", "Savas tautas nodevēji", "Mierīgo iedzīvotāju pakāršana", "Salaspils koncentrācijas nometnē", "Cilvēki - zvēri", "Ievainotā komisāra paslēpšana", "Bērnu nogalināšana", "Dižcilvēks", "Nolaupījuši", "Fašistu katorgā", "Cilvēku ķeršana", "Mūk" (Sarkanā armija nāk) utt.

VI. No okupantiem atbrīvotā Latvija.

"Atbrīvotāji nāk", "Daugavas krastā pēc vācu padzišanas", "Atjauno dzelzceļu", "Tautas mītiņš 22. okt. 1944. g.", "Atkal sarkanais karogs virs Rīgas", "Atgriešanās pie zemes", "Mērnieki strādā", "Rūpniecības atjaunošana", "Mācību sākums skolās" utt. "Trieciennieku portreti".

VII. Dzimtās zemes ainavas.

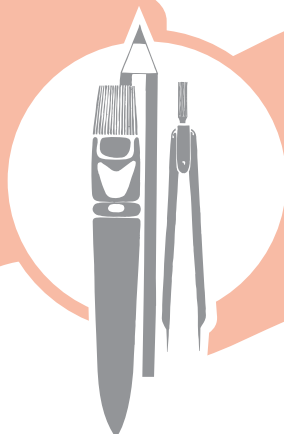
"Izpostītā Rīga", "Daugavas plašums", "Jūra", "Apsētie lauki", "Meži šalc", "Zelta rudens", "Gaiziņkalns ziemā", "Jelgava pēc okupācijas" utt.

VIII. Klusā daba.

Vēstures tēmas no strādnieku šķiras cīņām Latvijā tēlotājamā mākslai

- 1) Strāvnieki
- 2) Strādnieku organizēšanās visos Latvijas novados
- 3) Pirmā org[anizētā] strādnieku sacelšanās un streiki
- 4) Nelegāla strādnieku tālākā organizēšanās un pulciņu rašanās
- 5) Masu sapulces mežā
- 6) Ielinieku un maziņu strāvas rašanās
- 7) 1890.–1900. g. nelegālās literatūras izplatīšana
- 8) 1904. g. iznāca pirmais "Cīņa" nr.
- 9) Augošās revolūcijas laikmets 1904.–1905. g.
- 10) Represiju un soda ekspedīciju gadi
- 11) Imperiālistiskā kara atmakošana
- 12) 1920. g. reakcija
- 13) Reakcijas uzbrukums proletariātam
- 14) Latv. proletariāta atsavināšana
- 15) Atbrīvotā strādniecība
- 16) Zemes reforma
- 17) Sociālistiskā sacensība
- 18) Padomju Latvijas aizsardzība

[Latvija padomju režīma varā 1945–1986: Dokumentu krājums./
Red. I. Šneidere. – R.: Latvijas Vēstures institūta apgāds,
2001. – 389.–392. lpp.]

AVOTU KARTĪTE

Oto Skulmes glezna (1957)
 "Ļeņins latviešu strēlnieku vidū Kremli
 1918. gada 1. maijā"

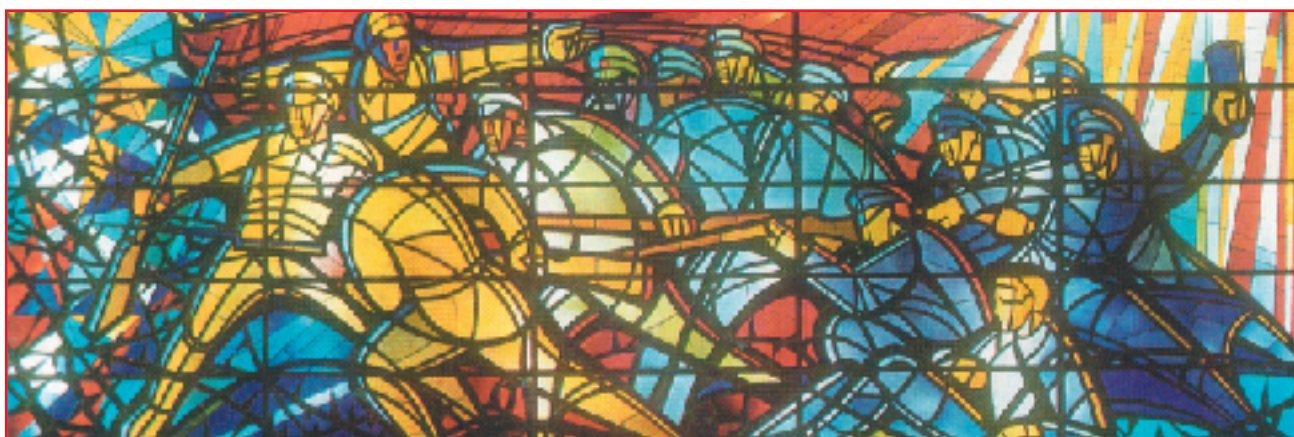
[Latvijas PSR māksla. – Ļeņingrada: Aurora,
 1972. – 14. attēls]

Jāņa Zemiša glezna (1969)
 "Negaiss pāri" [kompozīcijas centrā – Ļeņins]

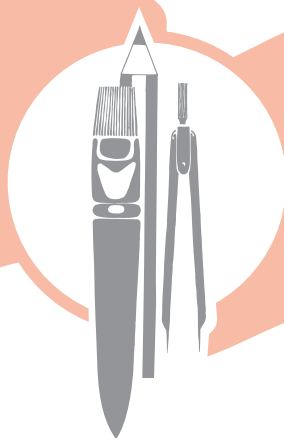

[Mākslas akadēmija. – Rīga: Avots,
 1989. – 166. lpp.]

Ģirta Vilka vitrāža (1961–1964) "Strēlnieki"

[Padomju Latvija. – Rīga: Liesma, 1977. – 23. lpp.]

AVOTU KARTĪTE

Kora dziesmas nošu un teksta izdevuma vāks un lapas fragments

Aleksandra Stankēviča gleznas (1978)
"1919. gads" fragments

[Rīga sociālisma laikmetā. – Rīga: Zinātne, 1980. – b.l.]

Valda Luksa dzejolis "Ļeņins māca"

Un Ļeņins māca mūs:

Ja esi komunist, tad sirds lai strauji sit,
Lai vienaldzība nenāk sērst pie tevis ciemā.
Lai komjaunieša asins tevī mūžam rit
Un kvēlot kvēlina pat dziļākajā ziemā, –
Ja esi komunist.

Un Ļeņins māca mūs:

Ja esi komunist, lai allaž ceļš ir viens,
Kaut grūtākais, kaut nav neviens vēl tādu jaudis,
Lai tas ir cīņu ceļš, lai dreb zem zolēm pliēns
Un blakus lai tev soļo visi darbaļaudis, –
Ja esi komunist.

Un Ļeņins māca mūs:

Ja esi komunist, lai viss ir gaišs un tīrs;
Kur vien tu apstājies, lai uzzied tiekšmju kāvi.
Tu partijai un tautai esi karavīrs,
Tev jābūt gatavam, tu modrā sardzē stāvi, –
Ja esi komunist.

Un Ļeņins māca mūs:

Ja esi komunist, pret sevi turies skarbs,
Un kluso vienkāršību visur ņem sev talkā,
lai trauksmē cildenā tev vienmēr šķiras darbs!
Ņem rīta zvaigsnī droši un pie krūtīm valkā, –
Ja esi komunist.

Un Ļeņins māca mūs.

[Lukss V. Asins raudze. – Rīga: Liesma, 1970. – b.l.]

KOMUNISMS

PROPAGANDA

UZDEVUMU KARTĪTE

Iepazīstieties ar informācijas un avotu kartītēm! Atbildiet uz šādiem jautājumiem:

- ★ Kuras komunisma idejas minētas teksta fragmentos?
- ★ Kādi simboli un jēdzieni izmantoti vizuālajos avotos?
- ★ Kādu informāciju par Padomju Savienību sniedz avotu teksta fragmenti?
- ★ Kuri no propagandas apgalvojumiem cilvēkiem varēja šķist vistīkamākie?
- ★ Kuri no propagandas apgalvojumiem jums šķiet visnepatiesākie?
- ★ Vai padomju propagandas sekas var vērot mūsdienās? Kādas?
- ★ Kādās jomās mūsdienās vērojami līdzīgi sabiedrības uzskatu ietekmēšanas un pārliecināšanas paņēmieni?

Apkopojot savas atbildes, izveidojiet plakātu, kas mūsdienu jauniešiem izskaidro komunisma ideju un padomju propagandas būtību. Plakāta prezentāciju papildiniet ar pantomīmu vai asociatīvu skulptūru (materiāls – visi grupas dalībnieki).

**Prezentācijas ilgums – ne vairāk kā 5 minūtes.
Prezentācijā jāpiedalās visiem grupas dalībniekiem.**

Pēc prezentācijām – individuāls rakstisks pārbaudījums par komunistisko ideoloģiju Padomju Savienībā.

KOMUNISMS

PROPAGANDA

AVOTU KARTĪTE

Mūsu zemē [Padomju Savienībā] ir pilnīga brīvība cīnīties par komunismu. Mūsu zemē nav un nevar būt brīvības cīnīties pret komunismu. [..]

Lai uzvarētu kaujā par komunismu, jāiekaro cilvēku prāti un sirdis. Tāpēc jātur kārtībā mūsu idejiskais ierocis, pastāvīgi tas jāveido pilnīgāks, jānotīra no tā ik mazākais rūsas plankumiņš.

[Iļjičovs L. Māksla pieder tautai. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1963. – 16., 25. lpp.]

Mūsu padomju valsts ir visdemokrātiskākā pasaulē. [..] Vienīgi Padomju zemē, kur visa vara un visas zemes bagātības pieder darbaļaudīm, ir patiesa tautvaldība.

PSRS visas valsts dzīves nozares vada cilvēki no tautas, tās patiesie pārstāvji.

Apskatisim augstākā varas orgāna – PSRS Augstākās Padomes¹ sastāvu Padomju Savienībā. 1937. gadā Augstākajā Padomē tika ievēlēti: strādnieku – 45,3 procenti no kopējā deputātu skaita, zemnieku – 23,7 procenti, inteliģences un kalpotāju pārstāvju – 31 procenti. [..] Kur vēl, kādā pasaules zemē mēs atradīsim tādas valsts varas vadošo orgānu sastāvu? [..]

Visus Padomju Savienības varas orgānus – no ciema un pilsētas padomes līdz PSRS Augstākajai Padomei – pie mums ievēl, pamatojoties uz vispārējām, tiešām un vienlīdzīgām vēlēšanu tiesībām, aizklāti balsojot. Vēlēšanu tiesības mums patiesi ir vispārējas un patiesi vienlīdzīgas, bez tiem ierobežojumiem, kādu ir tik daudz ikvienā buržuāziskā zemē. Pēdējās Augstākās Padomes vēlēšanās [..] piedalījās 99,7 procenti visu vēlētajū – [..] gandrīz visi pieaugušie zemes iedzīvotāji. Vairāk nekā 99 procenti vēlētajū, kas piedalījās vēlēšanās, nodeva savas balsis par komunistu un bezpartijisko bloka kandidātiem². Šie skaitļi runā paši par sevi. Nekur pasaulē nav vēlētu orgānu, kas tik pilnīgi un pareizi pārstāvētu tautu, tik pilnīgi paustu tautas gribu. [..]

Padomju valsts ārējā politika, tāpat kā viņas iekšējā nacionālā politika, dibināta uz visu tautu vienlīdzīgu tiesību atzīšanas, uz viņu brīvības un neatkarības cienīšanas, un šai apstākli izpaužas tās patiesi demokrātiskais raksturs.

[Ivanovs N. K. Padomju valsts – jauna tipa valsts. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1947. – 29., 31.–34., 47. lpp.]

¹ Oficiāli Augstākā Padome – augstākā likumdošanas iestāde, līdzīga parlamentam citās valstīs. Īstenībā tai bija tikai formālā funkcija, to neievēlēja brīvās vēlēšanās.

² Visās vēlēšanās piedalījās tikai viens kandidātu saraksts; Komunistiskā partija bija vienīgā politiskā partija Padomju Savienībā.

KOMUNISMS

PROPAGANDA

AVOTU KARTĪTE

Sauklis uz Zaļenieku sovhoztehnikuma ražošanas ceha ēkas

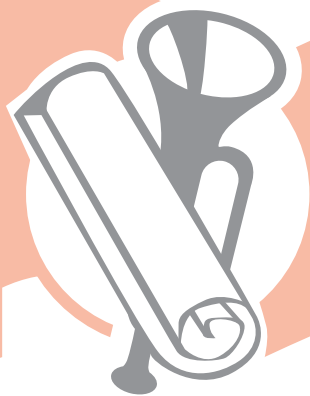
[Uzskatāmā aģitācija. – Rīga: Liesma, 1975. – 34. attēls]

Lozungs "PSRS – miera garants!" Rīgā

[Uzskatāmā aģitācija. – Rīga: Liesma, 1975. – 86. attēls]

KOMUNISMS

PROPAGANDA

AVOTU KARTĪTE

Labāko darbinieku goda plāksne Rīga

[Uzskatāmā aģitācija. – Rīga: Liesma, 1975. – 32. attēls]

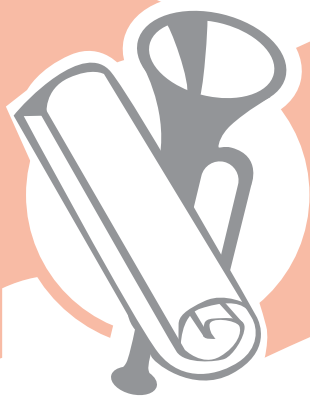
Ar Ļeņina attēlu izgreznota rūpnīcas ēka Rīgā

[Priekšā – labāko strādnieku goda plāksne]

[Uzskatāmā aģitācija. – Rīga: Liesma, 1975. – 31. attēls]

KOMUNISMS

PROPAGANDA

AVOTU KARTĪTE

Ceļa rādītājs ar kolhozu nosaukumiem

[Dzintarzeme Latvija. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība,
1960. – 111. lpp.]

KOMUNISMS

RELIGIJA

UZDEVUMU KARTĪTE

Iepazīstieties ar informācijas un avotu kartītēm! Atbildiet uz šādiem jautājumiem:

- ★ Kas ir ateisms?
- ★ Kāpēc ateisms bija svarīgs komunistiskajā ideoloģijā?
- ★ Kāpēc komunisti reliģiju uzskatīja par kaitīgu un pret to cīnījās?
- ★ Kā ateisma propaganda ir saistīta ar citām komunisma idejām?

Apkopojot savas atbildes, izveidojiet nelielu uzskatāmu izstādi par komunisma idejām un īpaši – par ateismu Padomju Savienībā. Prezentācijā īpaši padomājiet, kā piesaistīsiet skatītāju uzmanību.

**Prezentācijas ilgums – ne vairāk kā 5 minūtes.
Prezentācijā jāpiedalās visiem grupas dalībniekiem.**

Pēc prezentācijām – individuāls rakstisks pārbaudījums par komunistisko ideoloģiju Padomju Savienībā.

KOMUNISMS

RELIGIJA

AVOTU KARTĪTE

Ateisms ir komunistiskā pasaules uzskata būtiska pazīme. [...] Jebkura veida reliģija traucē komunistiskās sabiedrības cēlāju audzināšanas darbu un cenšas izaudzināt garā nabagus svētuļus. [...]

Reliģija nenovēršami tuvojas savai bojā ejai, jo visā pasaulē jāiznīkst tai nederīgajai sabiedriskajai iekārtai [tas ir, šķiru sabiedrībai], kas radījusi reliģiju. [...]

Tomēr reliģija neiznīkst pati no sevis, tā savu vietu atdod zinātniskajam pasaules uzskatam tikai pēc cīņas, kas veicama, ik dienas neatlaidīgi propagandējot ateismu.

Reliģija un baznīca šķiru sabiedrībā ir ekspluatatoru ierocis, kā aptumšot darbaļaužu apziņu un nospiegt tos verdzībā; sociālistiskā sabiedrībā reliģija kavē komunisma celtniecību un neļauj tautai dzīvot laimīgi. Tādējādi reliģija nodara ļaunumu darbaļaudīm. Komunistiskā partija aizstāv darbaļaužu intereses, tās galvenais mērķis ir darbaļaužu labklājība. Tāpēc partija nevar samierināties ar reliģiju un neitrāli izturēties pret to. Tāpēc partija cīnās pret reliģiju.

[Komunistiskās audzināšanas pamati. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1961. – 155., 156., 159., 162. lpp.]

Dokuments no Vaiņodes vidusskolas mapes par darbu antireliģiskajā audzināšanā

Skolu direktorīva. *Sajņm 5 1971 g. 26. vīt
N.Š. 178-198 65*

Līdz 1971.gada 20.septembrim iesūtīt TĪM:

- 1.Vārdisku skolēnu sarakstu,kas māk no ticīgām ģimenēm.
- 2.Ticīgo skolēnu vecāku sarakstu,norādot,kādi skolotāji ar šiem cilvēkiem sistematiski strādās.
- 3.Kādas antireliģiska saturs lekcijas tiks lasītas skolēnu vecāku lāktorijās?
- 4.Antireliģiskās audzināšanas darbs saturs 1971/72.mācību gadā (darba plāns),norādot,kurš skolotājs atbild par šo darbu.

Liepājas raj.TĪM vadītāja. *Ilmārs Pēdētis*

[Okupācijas muzeja krājumi]

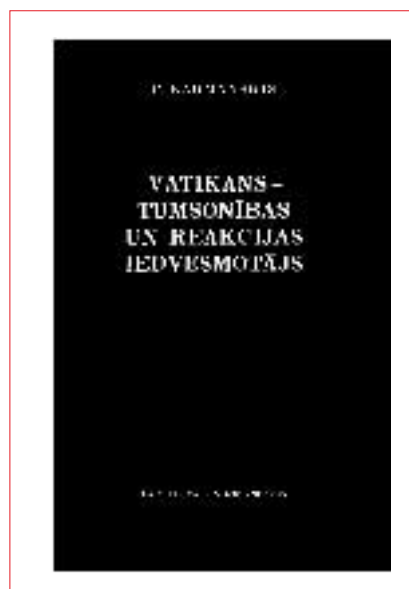
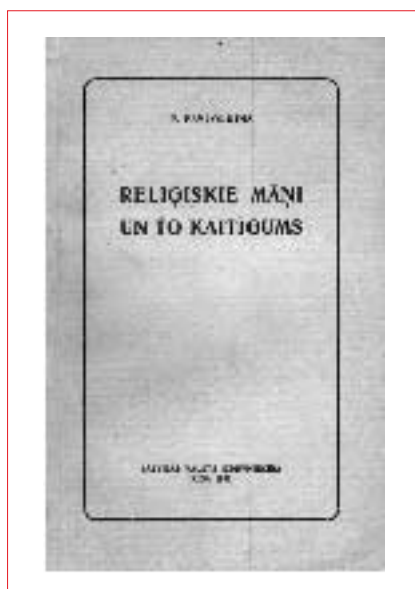

AVOTU KARTĪTE

Pret reliģiju vērsta satiriska izdevuma titullapa un lapas fragments

Pret reliģiju vērstu grāmatu vāki

AVOTU KARTĪTE

Dokuments no Vaiņodes vidusskolas mapes
par darbu anti-religiskajā audzināšanā

Vaiņodes vidusskolas ateistu pulciņa

a t s k a i t e

par paveikto darbu 1966./67.māc.g.

1966./67.māc.g. Vaiņodes vidussk. darbojošo ateistu pulciņš turpina iepriekšējās mācību gados uzsāktos darbu. Pulciņā ir 12 dalībnieki. Daļa no tiem darbojusies šajā pulciņā arī iepriekšējās gados. Pulciņā katram dalībniekiem ir dots uzdevums lasīt jaunākos anti-religiska satura rakstus, iepazīstināt ar to pārējos pulciņa biedrus. Kopīgi apspriest rakstu saturu, un pulciņa dalībnieki popularizē tos klasēs. Šiem izanalizējumiem kādā "Lā cilvēka rādīja dievu", "Kaslēpumi ap mums", "Buvēja daiva".

Pulciņā gatavo anti-religisku vakaru, iestudējam uzvedumus "Svētie avoti", "Zilnieca silē", "Suri, muri", "Kikiriņi" u.c.

Šo vakaru parādās organizēt kopā ar jauno ģimīņu pulciņu. Skolā tiek demonstrētas filmas par augu un dzīvnieku valsti "Apburtās saules", "Okeāna dzelne" u.c.

Vairums pulciņa dalībnieku piedalījās kādā jaunā sovhoztehnikuma rīkotajā anti-religiskajā vakarā "No sirds un sirdi" p/a "Vārpa".

Pulciņā notikusi 14 sanāksmes. Pulciņš bieži iedalījis pārrunas par reliģisko svētku izcelsanos un būtību (5.a, 5.c, 6.a š.c. u.c.).

Skolās bibliotēkā iekārtots stends - fotoizstāde "Kāpēc reliģija ir kaitīga?", "Reliģija un morāle". Regulāri skolēni var iepazīties ar jaunāko literatūru gan šahmatnātniska saturs, gan arī anti-religiska saturs.

Pulciņš izdod siemas avīsi "Pret tumsu" vienu reizi ceturksnī. Skolā organizēta aptauja, un tās rezultātā sastādīts ticīgi skolēnu un ticīgi vecāku saraksts, ar kuriem strādā pulciņš, klasu audzinātāji un priekšmetu skolotāji, kā arī Tautas universitātes vadītājs.

Individuālā darba rezultātā no reliģijas atteikusies Rihards Ains. Daudz strādāts, lai pārliecinātu 3.kl. skolnieci Kundziņu Aina, kuru sestdienā neierodas skolā.

Panākts, ka ticīgi skolēnu vecāki (Gertnere, Kaspere) iedalījis Tautas universitātē, kurā nolasītas lekcijas par jūtu audzināšanu un morāli.

Pulciņa dalībnieki iedalījis pulciņā skolēnus, kuri vecāki ticīgi (Pulče), palīdz šos skolēnus iedalīt pašdarbībā un skolās rīkotajās pasākumos (Krāns, Pārnins). Dalībnieki organizē plašākas sabiedrības piedalīšanos jaunajās tradīcijās (kafejnīca jauniešu cenājiem u.c.), izplata ielūgumus TU klausītājiem.

Pulciņa vadītājs: *J. J. J.*

Priekšsēdētājs:

AVOTU KARTĪTE

PSRS Ministru Padomes reliģijas lietu pilnvarotā Latvijas PSR E. Kokara-Tropa ziņojums PSRS Reliģijas lietu padomei par nedarbojošos kulta celtņu izmantošanu tautsaimniecības un kultūras mērķiem

1986. gada 20. martā

Konfesija	Kopā	Kulta ēku skaits, kas netiek izmantotas pēc pierības to skaitā:			
		izmanto		neizmanto	
		tautsaimniecības mērķiem	sociāliem un kultūras mērķiem	kopā	no tām atrodas avārijas stāvokli
Krievu pareizticīgo baznīca	29	11	15	3	3
Ev[anģēliskā] luterāņu baznīca	66	30	29	7	7
R[omas] katoļu baznīca	5	1	4	—	—
Vecticībnieku baznīca	7	5	1	1	1
Baptistu baznīca	11	6	5	—	—
Kopā	118	53	54	11	11

Padomes pilnvarotais:

E. Kokars - Trops

[Latvija padomju režīma varā 1945–1986: Dokumentu krājums. // Red. I. Šneidere, R.: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2001., 389.–392. lpp.]

Rīgas Kristus Piedzimšanas katedrāle draudzei atsavināta 1963. gadā un pārtapa par Republikānisko zinību namu un Planetāriju.

Rīgas Doms atsavināts draudzei 1959. gadā. Turpmāk tas izmantots kā koncertzāle.

Reformātu baznīca draudzei atsavināta 1965. gadā un nodota skaņuplašu firmai "Melodija", kas to izmantoja kā ierakstu studiju.

Bulduru baznīca kopš 1953. gada kļuva par Kino, foto un fonodokumentu arhīva noliktavu.

TESTS

Maksimālais
punktu skaits 60

1. Kādas bija galvenās komunisma idejas Padomju Savienībā?

6 p.

☐ _____	☐ _____
☐ _____	☐ _____
☐ _____	☐ _____

2. Iepriekšējā uzdevumā ar krustiņu atzīmē tās idejas, kas ļaudim var šķist īpaši saistošas. Pamato savu atbildi!

10 p.

3. Ar kuru komunisma ideju ir saistīts šis teiciens:

"Mēs ļaujam citām partijām pastāvēt. Tomēr fundamentāls princips, kas atšķir mūs no Rietumiem, ir šāds: viena partija valda un visas citas ir cietumā!"

*Mihails Tomskis, Padomju Savienības arodbiedrību vadītājs,
1927. gada 13. novembra laikrakstā "Trud"*

1 p.

4. Izvēlies vienu no apakštēmām (izglītība, propaganda, reliģija, darbs vai māksla) un paskaidro, kā tā saistās ar minētajām komunisma idejām.

10 p.

5. Izvēlies kādu no komunisma simboliem Padomju Savienībā (sarkanā krāsa, piecstaru zvaigzne vai sirpis un āmurs). Izskaidro tā nozīmi un saistību ar komunisma idejām.

11 p.

6. Šeit uzskaitītas vairākas dažādu politisku režīmu iezīmes. Atzīmē tabulā, kura iezīme atbilst katram režīmam.

12 p.

Politisko režīmu iezīmes	Politiskie režīmi		
	Totalitārisms	Komunistiskais režīms Padomju Savienībā	Demokrātija
Viena vadoša politiska partija, citas politiskas partijas aizliegtas			
Daudzpartiju sistēma			
Zemes un privātpašuma nacionalizācija			
Vadoņa kults			
Nepastāv pulcēšanās, streiku, vārda u. c. brīvības			
Pastāv pulcēšanās, streiku, vārda u. c. brīvības			
Terors pret valsts pilsoņiem			
Lauksaimniecības kolektīvizācija			

7. Kādi apstākļi, tavuprāt, var īpaši veicināt komunisma ideju izplatību?

10 p.

Vārds, uzvārds

Datums

K O M U N I S M S

LOMAS UN NOTEIKUMI GRUPU DARBĀ

Organizators:

- ★ nodrošina, lai visi būtu sapratuši uzdevumu un norādījumus;
- ★ nodrošina, lai visi piedalās;
- ★ nodrošina, lai grupa nenovirzītos no uzdevuma;
- ★ nodrošina, lai katrs pilda savas lomas pienākumus;
- ★ pārstāv grupu, ja tai radies jautājums skolotājam.

Harmonizētājs:

- ★ nodrošina, lai saskarsme grupā būtu pozitīva;
- ★ nodrošina, lai katra ieguldījumu citi ievērotu un novērtētu;
- ★ nodrošina, lai konflikti (ja tādi izveidojas) tiktu atrisināti;
- ★ nodrošina, lai grupa spētu vienoties.

Ziņotājs:

- ★ atbild par grupas darba galarezultātu – prezentāciju;
- ★ nodrošina, lai prezentācija būtu sagatavota laikus;
- ★ nodrošina, lai prezentācijā būtu ievēroti visi nosacījumi (sniegtas atbildes uz visiem jautājumiem, piedalās visi grupas dalībnieki) un laika limits;
- ★ atbild par prezentācijas norisi.

Atbildīgais par materiāliem:

- ★ nodrošina, lai visi materiāli būtu pieejami;
- ★ nodrošina, lai visi materiāli tiktu lietoti atbilstošā veidā;
- ★ nodrošina, lai grupai būtu skaidrs priekšstats par uzdevumam atvēlēto laiku;
- ★ nodrošina, lai pēc darba, prezentācijas viss tiktu sakārtots.

Atbildīgais par informāciju:

- ★ nodrošina, lai grupa iegūtu visu nepieciešamo informāciju;
- ★ apkopo atbildes uz jautājumiem;
- ★ nodrošina, lai katrs grupas dalībnieks zinātu atbildes uz uzdevumu kartītes jautājumiem;
- ★ nodrošina, lai informācija būtu pieejama katram grupas dalībniekam.

Katram ir tiesības lūgt palīdzību. Katram ir pienākums palīdzēt, ja kāds lūdz palīdzību.

Grupa uzdevumu beidz vienlaikus (t. i., neviens indivīds nevar beigt darbu, pirms visa grupa nav izpildījusi uzdevumu).

Visi skolēni veic akadēmisko uzdevumu, loma uzliek tikai papildu pienākumus.

**Nevienam nepiemīt visas uzdevuma veikšanai nepieciešamās prasmes, bet katram noteikti būs vismaz viena no vajadzīgām prasmēm. Atcerieties teicienu:
"Daudz prātu var izdarīt vairāk!"**

K O M U N I S M S

PASKAIDROJUMI SKOLOTĀJĀM

Mērķauditorija:

12. klase, ar samazinātu avotu skaitu – arī 9. klase.

Tēmas apguves mērķis:

veicināt skolēnos izpratnes veidošanos par vienu no sarežģītākajiem 20. gadsimta fenomeniem – komunismu, skaidrojot komunisma teorijas pamatprincipus un to īstenošanu Padomju Savienībā.

Nepieciešamie materiāli:

- ★ informācijas kartītes – atbilstoši skolēnu skaitam klasē;
- ★ kartītes “Lomas un noteikumi grupu darbā” – atbilstoši grupu skaitam. Katrai lomai vēlamas arī atšķirības zīmes (tas atvieglo novērošanu);
- ★ avotu un uzdevumu kartītes – katrai grupai atšķirīgs komplekts;
- ★ kritiņi, papīrs, lime, šķēres, kartons, flomāsteri – pēc iespējas vairāk;
- ★ papildu literatūra un avoti, iespēja izmantot bibliotēku un internetu.

Ievirze

Uzsākot tēmas apguvi, skolotāja izskaidro skolēniem, kādi ir mācību mērķi, un uzdod mājasdarbu – aptaujāt vecākus un uzzināt vismaz trīs pozitīvus un trīs negatīvus viedokļus par padomju periodu. Stundā uzzināto apkopo. Jautājumi: Kādas dzīves sfēras vecāki piemin? Kas pārsteidzošs? Kas neskaidrs? Seko īsa ievirzes lekcija, skaidrojot informācijas kartīti un izmantojot mājasdarba atbilžu apkopojumu.

Grupu darba sagatavošana

Grupu izveide

Skolotāja sadala skolēnus heterogēnās jeb jauktās grupās (nekādā gadījumā “draugu grupās”) ar četriem līdz pieciem dalībniekiem katrā. To var darīt ar izlozes palīdzību. Ideālā gadījumā veidojas piecas grupas, atbilstoši apakštēmu skaitam. Ja nav iespējams izveidot piecas grupas, iespējamas dažādas variācijas. Piemēram, ja skolēnu skaits klasē ir mazs un veidojas mazāk par piecām grupām, var atteikties no kādas tēmas vai katrai grupai uzdot strādāt pie divām tēmām (tad nepieciešams lielāks skaits avotu komplektu, ilgāks laiks darbam, kā arī saīsinot un apvienojot jāmaina uzdevumu kartītes). Ja klasē liels skolēnu skaits un veidojas vairāk nekā piecas grupas, vairākas grupas strādā pie vienas un tās pašas tēmas.

Lomu sadale un grupu darba noteikumi

Katram grupas dalībniekam darba laikā bez akadēmiskā uzdevuma būs arī sava loma: organizators, ziņotājs, harmonizētājs, atbildīgais par materiāliem vai atbildīgais par informāciju. Lomas izlozē vai sadala skolotāja. Ja grupā ir četri dalībnieki, harmonizētāja lomu apvieno ar jebkuru citu (izņemot organizatora) lomu. Lomu sadalījumu var uzrakstīt uz lielas lapas klases priekšā. Novērošanai ir svarīgi, lai katras lomas veicējs būtu vizuāli atšķirams. Tāpēc lomām dod kādas atšķirības zīmes – piemēram, pie apģērba var piestiprināt krāsainus līmpapirus (*post-it*). Grupas saņem kartīti “Lomas un noteikumi grupu darbā”, iepazīstas ar to un, ja vajadzīgs, apspriež un papildina ar saviem noteikumiem.

Ja izveidotās grupas turpina darboties kopā ilgāku laiku, tad, uzsākot jaunu uzdevumu, skolēni mainās ar lomām rotācijas secībā, lai visiem būtu iespēja veikt gan visatbildīgākos pienākumus, gan mazāk nozīmīgus uzdevumus.

Daudzveidīgās spējas

Pirms grupu darba skolotāja apspriež prasmes un dotības, kas noderīgas un nepieciešamas uzdevumu veikšanai, un sastāda daudzveidīgo spēju sarakstu, uzraksta to uz tāfeles un lūdz skolēnus sarakstu papildināt darba procesā. Skolotāja uzsver arī sadarbības nozīmi, jo nevienam nevar būt visas minētās prasmes, bet, strādājot kopā, skolēni uzdevumus spēs paveikt.

Piedāvājam uzdevumu pildīšanai nepieciešamo spēju un prasmju īsu sarakstu, ko var mainīt un papildināt.

Sapratne un spēja analizēt avotu:

iegūt informāciju no avota; analizēt un salīdzināt dažāda veida informāciju.

Vizuālās prasmes:

“lasīt” un “tulkot” vizuālu informāciju; prasme izteikties vizuālā veidā; saistīt vizuālu informāciju ar rakstisku informāciju.

Prezentācijas prasmes:

īsi, saprotami, interesantā veidā izteikt galveno domu; piesaistīt auditorijas uzmanību; iesaistīt auditoriju; jaunu ideju ģenerēšana; netradicionālu pieeju atrašana.

Sadarbības prasmes:

uzturēt darbīgu un radošu atmosfēru; izlīdzināt konfliktus; uzmundrināt biedrus; papildināt idejas.

Darba organizācijas prasmes:

plānot un paredzēt darba fāzes; sadalīt uzdevumus, pienākumus un atbildību; iekļauties noteiktajā laikā.

K O M U N I S M S

PASKAIDROJUMI SKOLOTĀJĀM

Grupu darbs

Katra grupa saņem savu (atšķirīgu) uzdevumu kartīti un avotu kartītes un strādā ar savu apakštēmu. Pēc iepazīšanās ar uzdevumu kartīti visa klase kopā (skolotājas vadībā) izstrādā prezentācijas vērtēšanas kritērijus. Grupu darbā ieteicams izmantot arī papildu materiālus – padomju perioda propagandas izdevumus, avotu hrestomātijas, muzeju ekspozīcijas. Beidzot grupu darbu, skolēniem jāsatgatavo prezentācija, kuras veids noteikts uzdevumu kartītē.

Skolotājas loma. Novērošana

Grupu darba laikā skolotājas galvenais uzdevums ir novērot, kā katrs skolēns veic savus pienākumus, lai darba beigās sniegtu izvērtējumu. Svarīgi arī, lai pati skolotāja ņemtu vērā lomu sadalījumu (piemēram, atbildētu tikai uz "organizatora" uzdotajiem grupas jautājumiem, ja to nosaka lomas apraksts).

Novērot nozīmē vairāk nekā redzēt. Redzēšana ir nejauša, bet novērošana ir plānota un sistemātiska. Protams, novērojot skolotāja redz arī to, ko nav plānojusi novērot, un katru reizi izlemj, vai redzētais ir svarīgāks par to, ko plānots novērot. Citiem vārdiem sakot, viņa izšķiras, vai ir vērts reaģēt uz redzēto vai labāk tikai koncentrēties uz to, ko bija plānots novērot.

Nepieciešamības gadījumā (konflikti, novirzīšanās no uzdevuma, kāda skolēna nepiedalīšanās) skolotāja iejaucas, norādot uz grupas atbildību novērst problēmu. Piemēram: "Es ievēroju, ka jūsu grupā visi nav vienlīdz aktīvi. Kā pienākums ir to novērst? Pēc brīža es atgriezīšos pie jums un ceru, ka viss būs kārtībā." Vairāk iejaukties grupas darbā skolotāja var tikai ekstremālā gadījumā. Tad labāk apturēt grupu darbu un pārrunāt situāciju.

Prezentācijas

Pēc katras grupas prezentācijas gan skolēni, gan skolotāja izvērtē grupas veikumu. Skolēni vērtē prezentāciju pēc klases iepriekš izstrādātajiem kritērijiem. Skolotāja izvērtējumā sniedz (1) grupas darba procesa analīzi – novērojumus par katra grupas dalībnieka ieguldījumu grupas darbā, īpaši uzsverot akadēmiski vājo skolēnu veikumu; (2) akadēmiskā rezultāta analīzi, uzsverot svarīgākās idejas un atzīmējot arī kļūdas saturā (ja tādas ir).

Noslēgums

Skolēni individuāli (pēc skolotājas izvēles) raksta:

- ★ atbildes uz kādu uzdevumu kartītes jautājumu (pēc savas izvēles vai skolotājas noteiktu);
- ★ testu;
- ★ eseju "Manas pārdomas par komunismu";
- ★ eseju "Komunisms: utopija vai iespēja?".

Iespējamais laika sadalījums

Pirms tēmas uzsākšanas – iepriekšējās stundas beigās – mājasdarba uzdošana.

Mājasdarba rezultātu apkopošana, ievirzes lekcija un grupu darba sagatavošana (grupu izveide, lomu sadale, daudzveidīgo spēju apspriešana) – **1 stunda**.

Grupu darbs – vēlams **2 stundas** (1 stunda darbam ar avotiem un 1 stunda prezentācijas sagatavošanai, iespējams veikt arī 1 stundā un darbu ar materiāliem veikt kā mājasdarbu).

Prezentācijas un izvērtējums – **1 stunda**.

Noslēgums – **1 stunda** vai mājasdarbs (eseja).

Kopā: mazākais – 3 stundas; lielākais – 5 stundas.

Testa atbildes un vērtējums

50–60 punkti – 10 balles	12–16 punkti – 5 balles
40–49 punkti – 9 balles	7–11 punkti – 4 balles
30–39 punkti – 8 balles	4–6 punkti – 3 balles
23–29 punkti – 7 balles	1–3 punkti – 2 balles
17–22 punkti – 6 balles	0 punkti – 1 balle

1 punkts par katru pareizu atbildi uz 1., 3., 6. jautājumu, kā arī par pareizu simbola skaidrojumu 5. jautājumā.

10 punkti par izsmeļošu, argumentētu atbildi (pamatojumu, saistības aprakstu) uz 2., 4., 5. un 7. jautājumu; par nepilnīgu, vāji argumentētu atbildi punktu skaitu samazina.

Papildu literatūra par izmantoto metodi

Sīkāk par komplekso apmācību metodi (*Complex Instruction*, kas citviet tulkota arī kā "daudzveidīgo spēju metode") var lasīt: Holokausts: metodiski ieteikumi skolotājiem. / Red. I. Gundare. – R.: NIMS, 2001. – 10.–23. lpp.